

CÜVEYNİ, Şemseddin

büyük bir bölümünü bu yolda harcaması ile de ün yapmıştır. Nitekim bu meziyetlerinden ötürü Sa'dî-i Şîrâzî ve Hümmâm-i Tebrîzî gibi şairler onu öven şiirler yazdıkları gibi Nasîrüddîn-i Tûsî, Fahrreddîn-i İrâkî ve Safiyüddin el-Urmevî de yazdıkları eserleri ona ithaf etmişlerdir.

Yüksek seviyede bir münşî olarak tanınan Cüveynî'nin *Münşe'ât*'inin bir bölümü İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (FY, nr. 552). Aynı zamanda şair olan Cüveynî'nin şiirlerinden Arapça bazı parçalar İbn Bîbî'nin *el-Evâmîrül-'alâ'iyye*'sinde yer almaktadır (s. 710-714). Gürcistan'daki fetihlerle ilgili olarak Farsça "Fetihnâme-i Elburz" da yine İbn Bîbî tarafından adı geçen eser içinde (s. 714-717) nakledilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bîbî, *el-Evâmîrül-'alâ'iyye*, s. 710-717; Ebû Bekir İbnü'z-Zekî, *Ravzatü'l-küttâb ve hadîkatü'l-elbâb* (nşr. Ali Sevim), Ankara 1972, s. 217-229; Aksarâyi, *Müsâmeretü'l-aḥbâr*, s. 96, 140, 143, 144; Müstevfî, *Târîh-i Güzîde* (Nevâî), s. 546, 595; Hândmîr, *Düstûrül-vüzerâ* (trc. Harbî Emîn Süleyman), Kahire 1980, s. 337-358; Browne, *LHP*, III, 20-24; B. Spuler, *İran Moğolları*, s. 75, 78-98, 308, 311, 322, 338-339, 348; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 551-552, 567-568, 573, 588; M. Fuad Köprülü, "Cüveynî", *İA*, III, 255-259; B. Spuler, "Djuwaynî", *El²* (Fr.), II, 622-623.

TAHSİN YAZICI

CÜVEYRİYE bint EBÜ SÜFYÂN

(جویریة بنت أبی سفیان)

Cüveyriye bint Ebî Süfyân b. Harb

Hz. Peygamber'in baldızı,
kadın sahâbi.

Ebû Süfyân'ın Hind bint Utbe'den doğan kızı olup doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Aynı anneden olan diğer kardeşleri Muâviye, Utbe ve Ümmü'l-Hakem'dir. Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Habîbe'nin annesi ise Safiyye bint Ebû'l-Âs'tır. Cüveyriye'nin, annesi Hind ve diğer öz ve üvey kız kardeşleriyle beraber Mekke'nin fethinde (8/630) müslüman olduğu ve İslâm'a giren diğer Mekke'li kadınlarla beraber Hz. Peygamber'e biat ettiği anlaşılmaktadır. Cüveyriye önce Sâlib b. Ebû Hubeyş ile evlendi. Daha sonra Abdurrahman b. Hâris b. Ümeyye el-Asgar ile ikinci evliliğini yaptı. Her iki kocasından da çocuğu olmadığı rivayet edilmektedir. Aralarında annesi Hind'in de bulunduğu bazı kadınlarla beraber

Yermük Savaşı'na katıldığı ve büyük kahramanlıklar gösterdiği anlatılmaktadır. Taberî onun bu savaşta düşman üzerine düzenlenen bir hücumda yaralandığını kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, VIII, 239; Halife b. Hayyât, *eṭ-Ṭabaḳât* (Zekkâr), II, 796; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 104; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Sâvî), s. 150; Belâzürî, *Ensâb*, I, 440; a.m.f., *Fütüh* (Rıdvân), s. 141; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), III, 401; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1939, IV, 258.

RIZA SAVAŞ

CÜVEYRİYE bint HÂRİS

(جویریة بنت الحارث)

Cüveyriye bint el-Hâris b. Ebî Dırâr
(ö. 56/676)

Hz. Peygamber'in hanımı.

607 yılı civarında doğdu. Huzâa kabilesinin Benî Mustalîk kolunun reisi Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızıdır. Hicretin 5. yılında (626-27) Hz. Peygamber'le evlenmeden önce amcasının oğluluyla evliydi. Cüveyriye'nin Hz. Peygamber'le evlenmesine sebep olan hadise şöyle gelişti: Mustalîkoğulları Hendek Gazvesi öncesinde müslümanlara karşı savaş hazırlıklarına başlamışlardı. Bunu haber alan Hz. Peygamber düzenlediği Benî Mustalîk Gazvesi'yle onları mağlûp etti. Bu savaşta yüzlerce esir ele geçirilerek Medine'ye götürüldü ve bunlar gazveye katılan askerlere dağıtıldı. Kocasını bu savaşta ölen ve henüz yirmi yaşında bulunan Cüveyriye de esirler arasında idi ve ashaptan Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ın veya amcazadesinin hissesine düştü. Esaretten kurtulmak için ödeyeceği fidyeye miktarını Sâbit b. Kays ile tesbit ettikten sonra Hz. Peygamber'in yanına gitti ve kendisini tanıtarak fidyesinin ödenmesi hususunda yardımcı olmasını istedi. Bunun üzerine fidyesini ödeyen Hz. Peygamber'in evlilik teklifini kabul ederek "müminlerin annesi" oldu. Bizzat Cüveyriye'ye dayanan bir başka rivayete göre ise babası esir düşen kızını kurtarmak için Medine'ye geldi ve fidyesini ödedikten sonra onu Hz. Peygamber'le evlendirdi. Cüveyriye'nin âzatlî kölesinden gelen diğer bir rivayet de bunu teyit etmektedir.

Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlendiğini duyan müslümanlar Resûl-i Ekrem'i memnun etmek için onun hısımları olarak kabul ettikleri Mustalîkoğulları'na mensup diğer esirleri de serbest

biraktılar. Bu evliliğin Mustalîkoğulları ile müslümanlar arasındaki düşmanlığı giderdiği ve Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlenmesinin asıl hedefinin bu kabileyi İslâm'a yaklaştırmak olduğu anlaşılmaktadır. Mustalîkoğulları'nın bu evlilikten sonra İslâmiyet'i kabul etmeleri de bunu göstermektedir.

Cüveyriye'nin müslüman olmadan önceki adı "sâliha, hayırlı kadın" anlamında Berre idi. Böyle adlar almayı insanın kendi kendini temize çıkarması olarak değerlendiren ve bunu hoş karşılamayan Hz. Peygamber ona "küçük kız" anlamında Cüveyriye adını verdi. Hz. Âişe'nin belirttiğine göre Cüveyriye ibadete çok düşküdü.

Cüveyriye Hz. Peygamber'den yedi hadis rivayet etmiştir. Bunlardan biri *Şahîh-i Buhârî*'de, biri *Şahîh-i Müslim*'dedir. Kendisinden de İbn Abbas, Câbir b. Abdullah, İbn Ömer ve Mücâhid b. Cebr gibi sahâbi ve tâbiiler rivayette bulunmuşlardır.

Cüveyriye 56 yılı Rebülevvelinde (Şubat 676) Medine'de vefat etmiştir (Zübeyr b. Bekkâr, s. 46). Bazı kaynaklarda 50'de (670) vefat ettiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Şavm", 63, "İtk", 13, "Veşâyâ", 1; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 245; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 406-413; İbn Hişâm, *es-Sîre*, Beyrut, ts., III, 302, 307, 308; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 63-65, 316; VIII, 116-120; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 89-90; Zübeyr b. Bekkâr, *el-Müntehab* (nşr. Sükeyne eṣ-Şihâbî), Beyrut 1403/1983, s. 45-46; Belâzürî, *Ensâb*, I, 441-442; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), II, 604, 610; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 239; İbn Asâkir, *Kitâbü'l-Erba'în*, Dimaşk 1986, s. 94; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 56-58; Zehebî, *A'İsmü'n-nübelâ*, II, 261-265; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 565-567; Hamîdulâh, *İslâm Peygamberi*, I, 263, II, 738-739; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), V, 54-58; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın* (doktora tezi, 1991), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 185.

RIZA SAVAŞ

CÜYÜŞİ CAMİİ

Kahire'de Mukattam dağı üzerinde
bir Fâtımî camii-meşhedî.

Adı, Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh'ın Ermeni asıllı veziri Emîrül-cüyüş Bedr el-Cemâlî'nin unvanından gelmektedir. Girişin üstünde, binanın kimin adına yapılmış olduğu belirtilmemekle beraber meşhed* olduğunu gösteren 478 (1085) tarihli bir inşa kitâbesi yer almaktadır. Ancak bu meşhed Bedr el-Cemâlî'nin mezarı değildir; çünkü Makrîzî'nin be-